

7

EL SISTEMA DE PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA PERSONAL I D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA

7.1.

INTRODUCCIÓ

El sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) es desenvolupa a les comunitats autònomes de l'Estat espanyol a partir de l'any 2007 mitjançant l'aprovació de la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i l'atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD). Amb la creació del SAAD, s'assumeix el repte d'atendre les persones que requereixen suport per dur a terme les activitats essencials de la vida diària, de manera que tinguin un major grau d'autonomia personal i puguin exercir els seus drets de ciutadania. El SAAD completa els sistemes de protecció ja existents, com el sistema de salut, de caràcter universal, i es coordina amb d'altres, com el sistema de serveis socials (de caràcter assistencial) i el sistema de la Seguretat Social (assistencial i contributiu). Cal dir que els supera, atès que incorpora el reconeixement del dret universal i subjectiu a la promoció de l'autonomia personal i l'atenció a la dependència.

A partir de l'any 2007, el sistema de la dependència, de caràcter estatal, s'aplica al conjunt de comunitats autònomes espa-

nyoles. Cerca un cert nivell d'equitat territorial amb la cobertura d'un nivell mínim a tot l'Estat i un nivell complementari, acordat amb les comunitats autònomes mitjançant un conveni. El desplegament del SAAD és complex perquè diferents nivells d'administració articulen accions i competències. A més, els antecedents del SAAD es caracteritzen per una configuració basada en un conjunt de prestacions organitzades en dos sistemes: el sistema de la Seguretat Social amb les variants contributiva i assistencial, que es fonamenten en la Llei de prestacions no contributives i la Llei general de la Seguretat Social, ambdues publicades durant els anys 1990, i el sistema públic de serveis socials (SPSS), creat en els anys 1980, en ple procés de transició democràtica, que inclou una sèrie de prestacions i serveis de caràcter comunitari i especialitzat gestionats per les administracions autonòmiques i locals.

El desplegament de la LAPAD ha generat una intensa activitat legislativa, especialment a les comunitats autònomes.¹ A les Illes Balears, el Decret 91/2019 consolida el marc reglamentari respecte a l'organit-

1. Vegeu el mateix capítol corresponent a la memòria del 2017 en què es detallen les diferents mesures i normes aplicades durant el període 2011-2017, i les novetats presentades a les memòries del 2018 i del 2019.

zació i el funcionament dels òrgans de valoració de la discapacitat i de la dependència, del procediment per al reconeixement, de la qualificació del grau de discapacitat i de dependència, i de la revisió d'aquesta qualificació. Amb aquesta norma es modifica el Decret 83/2010 i es deroga expressament l'Ordre de la consellera de Serveis Socials de 13 de juny de 2000 per la qual s'estableix el procediment que ha de seguir l'Institut Balear d'Afers Socials (dependent del Consell Insular de Mallorca) en la tramitació dels expedients per al reconeixement, la declaració i la qualificació del grau de discapacitat. El 2021 no s'ha aprovat cap norma nova en matèria de dependència, tret de la Resolució de setembre de 2021 de la Secretaria d'Estat de Drets Socials per la qual es publica el Conveni amb la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'execució de projectes amb càrrec als fons europeus procedents del Mecanisme de Recuperació i Resiliència, que inclou la construcció de places residencials i centres de dia per a persones amb necessitat de cures de llarga durada; la reforma de residències i teleassistència avançada, i noves tecnologies per a la promoció de l'autonomia.

A l'Estat espanyol, el desplegament del SAAD ha hagut d'afrontar obstacles relacionats amb les deficiències pròpies de l'organització institucional i amb les conjuntures provocades per les diferents crisis: la crisi econòmica del 2008 i la crisi provocada per la pandèmia sanitària a partir del 2020. Respecte a la primera, el Reial decret 20/2012, de 13 de juliol, de mesures per garantir l'estabilitat pressupostària i el foment de la competitivitat, va obrir la porta a les polítiques d'austeritat i va contribuir

a afeblir el sistema de la dependència amb la implantació de reformes totalment regressives per a les persones dependents: el calendari d'actuació marcat per al període 2007-2014 es paralitza i s'ajorna l'entrada en vigor dels drets per a les persones valorades amb el grau I de dependència moderada (nivell 1). D'altra banda, el descens del finançament viscut a partir de 2011 va agreujar les condicions de vulnerabilitat de la població en situació de dependència, especialment les de les famílies amb pocs recursos. La retallada acumulada dels recursos per la dependència de l'Administració general de l'Estat després del Reial decret llei 20/2012 ha estat de 6.321 milions d'euros (Observatori Estatal de la Dependència, 2022).² Des de l'any 2019, la crisi sanitària provocada per la pandèmia COVID-19 ha incorporat noves dificultats al SAAD, ha limitat de manera important les possibilitats de promoció de l'autonomia de les persones en situació de dependència i s'han fet evidents repercussions greus per a aquestes persones.

Arran d'aquesta darrera crisi, el Govern de l'Estat, per mitjà del Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030, els interlocutors socials i les comunitats autònomes, aprova el 18 de gener de 2021 el Pla de Xoc en Dependència 2021-2023, amb l'objectiu de contribuir a millorar el SAAD i desplegar un calendari per a la incorporació

2. RAMÍREZ-NAVARRO, J.M.; REVILLA CASTRO, A.; FUENTES JIMÉNEZ, M.; SANZ YAGÜEZ, D.; CAVERO CANO, G. (2022). *XXII Dictamen del Observatorio Estatal de la Dependencia*. Màlaga: Ed. Asociación de Directoras y Gerentes de Servicios Sociales de España. <https://directoressociales.com/wp-content/ccaa2021/INFO%20GLOBAL%20XXI%20DICTAMEN%202022%20Def%20%283%29.pdf> [Accedit: 20 maig 2022].

progressiva de mesures al llarg d'aquests tres anys. L'acord inclou un increment del finançament del SAAD per part de l'Administració general de l'Estat de 600 milions d'euros per a l'any 2021, amb una pujada de les quanties del nivell mínim del 17,4 % i la recuperació del nivell acordat. S'estableixen objectius per optimitzar el SAAD: reduir la llista d'espera i els temps de tramitació; assegurar les condicions laborals de les persones que treballen al SAAD, i introduir millores en els serveis i les prestacions que garanteixin l'atenció adequada de les persones dependents a través de serveis professionalitzats i de qualitat. L'acord proposa que al llarg de l'any 2021 es reguli la figura de l'assistent personal, es modifiqui la prestació econòmica de cures a l'entorn familiar, es capaciti el personal en el model centrat en el persona i la tecnologia i es revisin les aportacions econòmiques de les persones usuàries (Vicepresidència de Drets Socials i Agenda 2030, 2021).³

En el XXII Dictamen de l'Observatori Estatal de la Dependència (OED, 2022), es reconeix que efectivament aquest Pla de Xoc ha permès iniciar la recuperació del SAAD, atès que el 2021 a escala estatal s'ha incrementat en 97.912 les persones ateses i ha generat 27.453 llocs de feina. Nou anys després de la retallada acumulada des del 2012 (6.321 milions d'euros), es reverteix aquesta tendència, amb un increment del 48 %. A l'Estat, a principi del 2022, hi ha 97.912 persones ateses més que a principi del 2021, hi ha 59.105 persones més reconegudes en

situació de dependència que a l'inici de l'any, 41.654 sol·licituds més (+2,3 %) i 58.614 resolucions més (+3,4 %).

Respecte a la creació d'ocupació, l'any 2021 hi ha una ràtio de 40 ocupacions directes per milió d'euros de despesa pública. S'han generat 27.453 noves ocupacions en incrementar-se en 70.780 les persones que reben serveis del sistema.

El cost directe de les prestacions i dels serveis durant el 2021 ascendeix a 8.930 milions d'euros. D'aquests, 7.028 milions d'euros han estat assumits per les administracions públiques, i la resta (1.902 milions d'euros) l'aporten les persones usuàries en forma de copagament regulat (21,3 %). El 2021, de la despesa pública directa en dependència, l'Administració general de l'Estat n'ha suportat el 27 %, 8 punts més que el 2020, i les comunitats autònomes el 73 % restant. Tot i això, en termes generals, i a partir de les dades ofertes pel portal de la dependència de l'IMSERSO,⁴ s'identifiquen greus deficiències en el sistema:

- Finalitzat l'any 2021, a l'Estat espanyol 317.942 persones estan a les llistes d'espera de la dependència: 193.346 persones als dits *llimbs de la dependència* (persones valorades però pendents de rebre la prestació), i 124.596 persones sol·licitants que estan pendent de valoració. A aques-

3. Vicepresidència de Drets Socials i Agenda 2030 (2021). *Plan de Choque en Dependencia en 2021-2023*. Disposició 15572 del BOE núm. 230, de 25 de setembre de 2021.

4. IMSERSO-SAAD (2022). *Análisis explicativo de las estadísticas mensuales del Sistema para la Autonomía y Atención a la Dependencia*. Secretaría d'Estat, Drets Socials i Agenda 2030. https://www.imserso.es/InterPresent2/groups/imserso/documents/binario/estsisaad_compl20210531.pdf [Accedit: 13 març 2022].

tes, s'hi han d'afegir 44.656 persones amb resolució de programes individuals d'atenció que no reben prestació o servei i 34.189 sol·licitants que les comunitats autònomes no han registrat i estan pendents de valorar. El 44 % de les persones desateses són de grau III o II. L'any 2021, es registren en el SAAD 212.799 persones amb sol·licitud de dependència mortes i 46.300 persones van morir en llista d'espera (18.356 persones pendents de resolució de grau i 27.944 sense haver pogut exercir els seus drets). En definitiva, l'any 2021 la llista d'espera només s'ha reduït un 16,7 % (38.807 persones).

- Respecte a les característiques i la intensitat de les prestacions, es valora la baixa intensitat i la insuficiència d'aquestes. Només un 13,9 % del total de persones cuidadores no professionals estan donades d'alta al conveni especial de la Seguretat Social, la qual cosa fa que no s'executin 70 milions d'euros pressupostats per l'Estat. L'atenció domiciliària, amb una mitjana de 3,5 hores diàries de dilluns a divendres, és clarament insuficient per a les persones valorades en grau III. Passats dos anys des de l'inici de la pandèmia, no s'han aconseguit recuperar les places residencials i de centres de dia: -1.129 i -4.732 respectivament.

Amb aquesta panoràmica estatal, no és possible, per tant, tancar l'any 2021 sense fer referència específica a la incidència del Pla de Xoc estatal a les Illes Balears pel que fa al finançament del sistema, l'ocupació generada i l'evolució de l'atenció, entre altres aspectes.

En aquest capítol, es descriu la situació específica de les Illes Balears. En el punt 2 s'actualitzen les dades referides a l'aplicació de la LAPAD a la comunitat autònoma durant el 2021, amb referència a les dades sociodemogràfiques de les persones usuàries del sistema (persones majors, persones en situació de discapacitat i persones cuidadores). Es desenvolupa el procediment de desplegament de la Llei i s'identifica, quantitativament i amb les dades de l'OED, el nombre de sol·licituds, valoracions, resolucions, programes individuals d'atenció (PIA) i prestacions reconegudes al llarg del 2021. En el punt 3 es comenta el catàleg de la Xarxa de Dependència a les Illes Balears. Després es donen a conèixer els resultats de l'aplicació a les Illes Balears del Pla Xoc de la Dependència i s'aporten algunes dades i reflexions sobre el repte d'avançar cap a la promoció de l'autonomia personal a les Illes Balears a partir del desplegament d'iniciatives dirigides al foment d'aquest objectiu.

7.2.

APLICACIÓ DE LA LAPAD A LES ILLES BALEARS

Les característiques d'insularitat de la comunitat autònoma de les Illes Balears (CAIB), així com la llei de capitalitat referida específicament a la ciutat de Palma (2006), condicionen l'organització competencial i les transferències de gestió entre els diferents ens territorials: Govern autonòmic, consells insulars, mancomunitats i ajuntaments. Des de l'inici del desplegament de la LAPAD, els objectius plantejats fan

referència a l'atenció a les persones amb dependència en l'àmbit local. Per això, s'estableixen convenis de col·laboració entre el Govern de les Illes Balears (GOIB) i els ajuntaments, segons els quals el GOIB aporta el personal, i els ajuntaments, les instal·lacions per atendre les persones dependents. La Fundació d'Atenció a la Dependència és l'organisme responsable d'introduir la sol·licitud en el sistema, així com d'elaborar la proposta individual d'atenció (PIA). Els consells insulars són els encarregats de posar-se en contacte amb la persona sol·licitant o familiar cuidador per acordar i fer la valoració del nivell de dependència. D'altra banda, als municipis de menys de 20.000 habitants els treballadors i treballadores socials dels Serveis Socials Comunitaris (SSC) assumeixen les funcions establertes en el PIA. És competència de la conselleria autonòmica responsable de la matèria —en la legislatura 2019-2023 és la Conselleria d'Afers Socials i Esports— resoldre la sol·licitud i reconèixer la prestació, que té validesa a tot l'Estat.

7.2.1. CARACTERÍSTIQUES SOCIODEMOGRÀFIQUES

Per tal de conèixer l'abast de l'aplicació de la Llei 39/2006, cal considerar les variacions de la població destinatària d'aquest dret. La Llei considera tres col·lectius en situació de dependència: les persones majors de 65 anys, les persones en situació de discapacitat i el grup d'edat de 0 a 3 anys. A continuació, es fa un repàs estadístic de les variacions de les persones destinatàries en funció de les seves característiques sociodemogràfiques.

Segons el padró del 2021, el grup de persones majors de 65 anys constitueix el 16,5 % del conjunt de la població de Balears, i les persones de més de 85 anys representen només el 2,3 % del total de persones residents a l'arxipèlag. Per illes, Mallorca (17,3 %) i Menorca (16,4 %) concentren una proporció més elevada de persones majors que Eivissa (13 %) i Formentera (12,7 %). A totes les illes, la proporció de dones majors de 65 anys i 85 anys sempre és més elevada que la d'homes, especialment a partir dels 75 anys.

Aquestes dades reflecteixen que ens trobam davant un procés d'allargament de la vida de les persones residents a les Balears que condueix al manteniment de l'autonomia de les persones durant més temps, alhora que és un procés que demana noves respostes per atendre les situacions de vulnerabilitat i dependència que van apareixent amb l'augment de l'edat de les persones. Aquestes dades resulten coherents si tenim en compte la distribució demogràfica de la població a Espanya i a les Illes Balears en els darrers trenta anys. Distribució que s'il·lustra amb una piràmide poblacional basada en un envelliment progressiu de la població, si bé hi ha una manca de reposició natural a causa d'una taxa de naixements negativa. Concretament, el saldo migratori de les Balears ha estat positiu, amb 10.126 persones segons l'INE, la qual cosa suposa un creixement elevat després de Madrid, Barcelona, Alacant, València i Màlaga, per ordre d'importància. En canvi, les persones més joves que tenen edats compreses entre els 0 i els 4 anys suposen un 4,3 % del total de població a les Balears segons l'actualització del padró del 2021. Dada que indica la

baixa taxa de fecunditat que caracteritza Espanya, que és el segon estat de la UE-28 amb l'índex de fecunditat més baix, amb un 1,19 fills per dona en edat fèrtil (INE).

El repàs de la variació demogràfica que es produeix entre la població esmentada fins ara ens permet conèixer la variació de la població de gent gran susceptible de sol·licitar la valoració de dependència i els dispositius de protecció social o les prestacions corresponents.

7.2.1.1. L'atenció a les persones majors

Com és evident, l'envelliment progressiu de la població provoca que el grup d'edat majoritari amb necessitats de cura personal sigui el de persones de més de 65 anys, i el tram d'edat que requereix més atenció per la seva situació de salut és el de persones majors de 85 anys, en especial les dones, pel fet de tenir una esperança de vida major que els homes. Fins a final del 2021, la població total empadronada a Espanya era de 47.435.597 persones, i a Balears hi havia un total d'1.176.254 persones. Les persones majors de 65 anys a l'Estat suposen un 20 % respecte a la població total; la proporció a les Balears és inferior, amb un 16,3 % de persones de 65 anys o més, cosa que demostra que a les Balears hi ha una taxa d'envelliment inferior en relació amb la del conjunt de l'Estat. Per sexe, aquesta proporció és superior a l'Estat que a les Balears, en el cas dels homes és d'un 17,7 % a Espanya i d'un 14,6 % a les Balears, i en el cas de les dones és d'un 22,2 % a Espanya i d'un 18,1 % a les Balears. Val a dir que la variació en el total de població de les Balears entre el 2020 i el 2021 es caracteritza per un petit augment de gairebé

5.000 persones, de manera que continua la tendència, iniciada el 2015, d'augmentar la població. A més, el 2021 la població major de 65 anys ha arribat a 192.246 persones; per tant, es confirma també un envelliment progressiu, ja que representa un increment de gairebé 10.000 respecte a l'any anterior. Un dels efectes de l'envelliment de la població és la importància creixent del sector de persones majors de 75 anys, que representa gairebé el 10 % de la població total a Espanya el 2021, amb una proporció especialment elevada en les dones en el conjunt d'Espanya (11,7 %). A les Balears, aquest grup d'edat augmenta una mica entre el 2020 i el 2021, i passa de representar un 7,5 % de la població total el 2020 a un 7,6 % el 2021.

Quant a la distribució per sexes de les persones majors de 65 anys, es pot parlar de feminització de la vellesa. Aquest fet és evident en considerar l'esperança de vida dels dos sexes. A Espanya, el 2021, l'esperança de vida en néixer és de 80,3 anys per als homes i de 86,2 anys per a les dones, fet que implica un augment d'algunes dècimes respecte a l'any anterior. La distribució de persones majors de 65 anys el 2021 indica que a Espanya hi ha més dones que homes, amb una diferència de més d'un milió de persones (concretament 1.255.272), que no s'atura d'augmentar any rere any i que confirma una progressiva feminització de la vellesa. A les Balears, el 2021, aquesta diferència entre homes i dones és de gairebé 10.000 dones. Quant a la franja de persones amb edats més elevades, a Espanya, respecte a un total de 9.475.866 persones que tenen més de 65 anys, d'aquestes el 17 % tenen més de 85 anys. En aquest grup hi ha una presència

major de dones (19,9 %) amb relació als homes (13,2 %). A les Balears, la proporció de dones majors de 85 anys és inferior, amb un 17,1 %, i la d'homes també, amb un 10,8 %.

Per illes, es detecten unes tendències semblants. En tots els casos la proporció de dones majors de 65 anys és superior a la dels homes, entre tres i quatre punts percentuals. La proporció més elevada de dones es troba a Mallorca, amb un 18,2 % de dones respecte a un 14,5 % d'homes l'any 2021, i a Menorca, amb un 18,6 % de dones i un 16 % d'homes. Pel que fa a Eivissa i Formentera, hi ha una població més jove, amb una taxa d'envelliment a Formentera per a les dones d'un 14,2 % i per als homes d'un 11,3 %, i a Eivissa, d'un 11,9 % per als homes i d'un 14,1 % per a les dones. En termes generals i per municipis, aquesta taxa sempre és superior en el cas de les dones, excepte al Mercadal, a Menorca, amb un punt percentual menys per a les dones respecte als homes, i a Ferreries, en què la proporció és gairebé idèntica.

Per municipis, a Mallorca, les comarques que tenen taxes d'envelliment superiors al 20 %, sempre superior la femenina, són el Pla de Mallorca (Maria de la Salut, Montuïri, Petra, Sant Joan i Ariany); el Raiguer (Búger i Campanet), i la serra de Tramuntana (Banyalbufar, Estellencs, Fornalutx, Escorca, Sóller i Valldemossa). En canvi, a Menorca, Eivissa i Formentera no hi ha cap municipi que tingui una taxa d'envelliment superior al 20 %, tot i que alguns s'hi acostin: el Migjorn Gran, a Menorca, amb un 19,8 % de persones majors de 65 anys.

Amb referència a la proporció de persones de més de 85 anys respecte a la població total, la de dones és sempre superior perquè tenen més esperança de vida. A Espanya, la proporció de dones de més de 85 anys és del 4,4 %, i del 2,3 % la d'homes. A les Illes Balears aquesta proporció és del 3,1 % per a les dones i de l'1,6 % per als homes. La distribució concreta per illes i zones és semblant a les proporcions esmentades. Això és: sempre més elevada per a les dones en qualsevol tram d'edat a partir dels 65 anys i amb diferències més acusades a partir dels 85 anys.

7.2.1.2. Persones en situació de discapacitat

Gràcies a la publicació dels resultats de l'Enquesta de discapacitat, autonomia personal i situacions de dependència (EDAD),⁵ sabem que el 2020 hi ha 4,38 milions de persones a Espanya que tenen alguna discapacitat o que viuen una situació de diversitat funcional. A les Illes Balears, el 2020, la proporció de persones en situació de discapacitat reconeguda superior al 33 % respecte al conjunt de la població fou del 7,7 % (EDAD, 2022). Es tracta concretament de 90.600 persones en situació de discapacitat física, sensorial o intel·lectual.

Les persones amb un expedient obert referent al grau de discapacitat es divideixen en dos grups: el rang de menys del 33 % i el rang de més del 33 %. El més impactant

5. INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA (2022). EDAD. https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176782&menu=resultados&idp=1254735573175. [Accedit: 20 maig 2022].

és que de mitjana la proporció de persones en situació de discapacitat i amb un reconeixement institucional, especialment en el cas de les dones a les Balears, no arriba al 40 % amb un grau de discapacitat reconegut, de les quals el 33,7 % és de més del 33 % i el 3,8 % inferior a aquest percentatge. A Espanya, les dones que tenen un grau de dependència reconegut és lleugerament superior, amb un 43,4 %. En el cas dels homes el reconeixement d'una situació de discapacitat és superior al 50 % a Espanya i a les Balears. De mitjana hi ha més persones que tenen un grau reconegut superior al 33 %. Es tracta d'una distribució entorn del 3 % - 7 % per als graus inferiors i del 33 % - 49 % per als superiors (vegeu el gràfic III-7.1).

Quant als tipus de discapacitat, a les Balears el 53,8 % de les persones amb algun grau de discapacitat reconegut aquesta és de caràcter físic; percentatge lleugerament superior en el cas de les dones. Pel que fa a les situacions de discapacitat auditiva i visual, en ambdós casos gairebé el 30 % de la població a les Balears es troba en aquesta situació (un augment de més del 15 % respecte a l'EDAD del 2008). Una proporció major de dones es troba en una situació de discapacitat visual; en canvi, les dificultats auditives són majors en els homes. Les dificultats d'audició i de vista es distribueixen de manera més o menys igualitària per edat; per contra, les situacions de dificultat en la mobilitat, cognitives i intel·lectuals afecten més les persones més longeves. En concret, gairebé la meitat de les persones a les Balears que van contestar l'enquesta admetien tenir dificultats en la vida domèstica, amb una proporció més elevada en les dones a partir

dels 65 anys, amb més del 60 %; gairebé arriba al 70 % en el cas de les dones de 80 anys o més (EDAD, 2022).

7.2.1.3. Persones cuidadores i perspectiva de gènere

La feina que fan les persones cuidadores, sovint familiars de persones amb manca d'autonomia, és molt important i s'ha de tenir en compte com a eix central de l'organització de la vida diària de les famílies amb persones en situació de dependència. La dedicació a tasques de cura d'alguna persona en aquests casos té repercussions laborals, familiars i personals en la persona cuidadora.

Pel que fa a les persones cuidadores, s'ha de dir que cal un esforç suplementari per implicar els homes en aquesta tasca, ja que, seguint la tendència d'anys precedents, aquesta distribució és molt desigual. Entre les persones afiliades al règim de persones cuidadores a Espanya, el mes de maig del 2022 hi ha un 88,7 % de dones i un 11,3 % d'homes (IMSERSO-SAAD, 2022). Quant al paper de les dones en la figura de cuidadores, no tan sols es trobarà més sovint com a cuidadora del cònjuge, sinó que aquest, en morir abans, no podrà exercir el rol de cuidador de la dona. Les dones tenen més anys de vida amb alguna patologia i han de cercar el suport a la xarxa familiar, i el pes principal recau sovint en altres dones de la família.

Concretament, el maig de 2022 el nombre de persones afiliades al conveni de cuidadores no professionals era de 1.007 a les Illes Balears (IMSERSO-SAAD, 2022), la qual cosa implica un increment de 61

persones respecte a l'any anterior. Si bé any rere any hi ha més persones afiliades, només un 13,9 % del total de persones cuidadores no professionals estan donades d'alta en el conveni especial de la Seguretat Social. En relació amb l'edat de les cuidadores, més del 60 % són dones majors de 50 anys, i del total el 20 % tenen més de 60 anys.

A banda de factors sociodemogràfics com l'edat i el sexe de la persona cuidadora, hi ha aspectes estructurals que també afecten la disponibilitat familiar per atendre la dependència. Aquests factors són el canvi de les modalitats de les estructures familiars, les exigències creixents del mercat de treball, la dispersió geogràfica dels familiars propers i els costos econòmics que comporta l'atenció a la dependència. Aquesta situació i les circumstàncies que genera són factors que l'Administració haurà de considerar en el futur, no tan sols en la recollida de dades o el reconeixement de les diverses contingències, sinó també en l'aplicació de criteris normatius o legals que ajudin directament les familiars cuidadores. En aquest sentit, a Mallorca, el 2022 s'ha reactivat la organització de tallers dirigits a les persones cuidadores no professionals, que havien estat gairebé paralitzats des de l'inici de la pandèmia. Encara no es disposa de dades sobre el nombre de persones assistents a aquestes activitats centrades a proporcionar eines d'acompanyament i suport perquè les persones cuidadores familiars puguin desenvolupar la seva tasca. S'han impartit tres tallers a Manacor, Sóller i Palma entre els mesos de febrer i abril del 2021, amb una durada mínima de 15 hores.

7.2.2. PROCEDIMENT EN EL DESPLÈGAMENT DE LA LAPAD A LES BALEARS

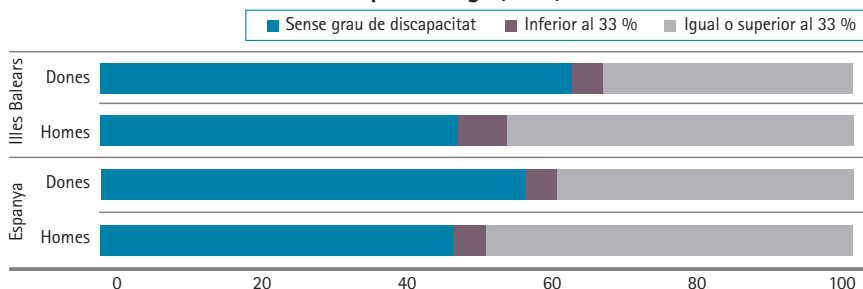
Tot i que durant el 2021 hi ha hagut un alleugeriment de les circumstàncies especials degudes a la pandèmia, el SAAD ha estat clarament condicionat per aquesta situació. Algunes mesures per atendre les necessitats de les persones dependents aplicades el 2020 s'han continuat durant el 2021. Quant al finançament del SAAD balear, les despeses directes per gestionar les prestacions i els serveis han estat de 147,5 milions d'euros, segons les dades aportades per l'IMSERSO. D'aquests, el 63,3 % correspon a l'aportació de la CAIB, per sobre de la mitjana estatal, que se situa en un 57,2 % respecte a l'aportació al SAAD de les comunitats autònomes; el 21,8 % és aportat per l'Administració general de l'Estat, i el 15,1 % restant correspon a la participació de les persones usuàries en el sistema, per sota de la mitjana estatal en aquest concepte (21,3 %).

Des del 2020, s'ha flexibilitzat l'accés a les prestacions de dependència de persones prèviament valorades com a dependents, de manera que esdevé suficient el pla individual d'atenció (PIA) emès pel treballador o la treballadora social. El Pla de Xoc del SAAD signat l'abril del 2021 estableix tres mesures concretes que s'han d'aplicar a les Illes Balears:

1. La millora de la tramitació electrònica d'expedients, que es concreta en la reducció dels temps de tramitació entre la sol·licitud i la resolució dels serveis. El 2021 s'han tramitat telemàticament almenys un 10 % de sol·licituds.

Gràfic III-7.1.

Distribució de la població segons el grau de discapacitat reconegut per sexes i territoris, percentatge (2020)

Font: Elaboració pròpia a partir d'INE(2022). Encuestas de discapacidades. Resultados. Disponible a: https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176782&menu=resultados&idp=1254735573175 (Accedit: 27 juny 2022)

- La millora de temps en els procediments de reconeixement de prestacions i serveis, que es concreta en el fet que els menors de 0-16 anys tinguin reconeguda la prestació de cures a l'entorn del reconeixement del grau, i l'obtenció de resultats de l'experiència pilot de valoració i PIA fets per un sol professional.
- El disseny i la implementació d'un pla de qualitat a les diferents bases de dades de gestió del sistema d'atenció a la dependència, amb la reducció del temps d'espera entre la sol·licitud i la resolució de l'expedient mitjançant la depuració de continguts contradictoris deguts a la baixa qualitat de les dades registrades.

7.2.2.1. Població destinatària del sistema de dependència a les Illes Balears (Observatori de la Dependència)

El 2021, setze anys després de l'entrada en el sistema de persones dependents, encara no s'ha consolidat l'atenció a les persones

destinatàries d'aquest dret i algunes encara estan a l'espera de ser reconegudes. Fins al 2010, les persones incorporades en el sistema van ser 23.100 a les Illes Balears, i l'any 2021 la xifra de persones beneficiàries del SAAD amb dret a prestació ha augmentat en gairebé 1.402 persones, un total de 24.476. Pel que fa a les dades del conjunt de l'Estat, el 2021 el nombre de persones beneficiàries del servei amb dret a prestacions continua sent inferior al del 2010 en més de 200.000 persones (1.222.142) respecte a onze anys abans (1.482.579). La proporció de persones beneficiàries a les Balears suposa un 2,2 % del total de persones incloses en el SAAD a tot l'Estat (OED, 2022).

El 2021, el nombre de sol·licituds de reconeixement de la situació de dependència registrades o en procés de revisió ha estat de 35.355, un augment de 2.519 persones respecte a l'any anterior. La variació a les Balears amb relació a l'any anterior és del 7,7 %, superior a la variació a Espanya, que fou del 2,3 % (vegeu el quadre

III-7.1). La situació de dependència al nostre territori respecte a la resta de comunitats autònomes ens indica que les Illes Balears registren un percentatge de sol·licituds respecte a la població potencialment dependent del 31,4 %, unes dècimes per sobre de la mitjana espanyola, amb un 30,1 % (OED, 2022).

El 2021, s'han fet 33.061 valoracions, un augment de 1.475 persones respecte a l'any anterior i una variació del 4,7 %, proporció lleugerament superior a l'espanyola. El nombre total de persones ateses amb dret a prestació ha estat de 26.990, 1.462 persones més incorporades en el SAAD respecte a l'any anterior. La variació de persones ateses amb relació a l'any anterior ha estat de 1.402, fet que ha comportat deixar d'atendre 60 persones, un augment d'un 2,4 %, proporció que en el conjunt de l'Estat ha disminuït un -16,7 %. Així, el total de persones ateses ha estat de 24.476 a les Balears. Tot i que l'augment hagi estat de 1.462 persones ateses, la variació a les Balears és del 6,1 %, mentre que la mitjana de l'Estat ha estat del 8,7 %.

7.2.2.2. Programes individuals d'atenció. Prestacions reconegudes el 2021

El 2021, el nombre de noves persones beneficiàries de prestacions en relació amb els programes individuals d'atenció (PIA) és de 2.562. El creixement net segons el tipus d'atenció a les Balears respecte al 2020 mostra un augment en els serveis de teleassistència (1.710) i de prestació econòmica a cuidadores de l'entorn familiar (PECEF) (1.096). Ha augmentat el nombre de persones beneficiàries dels

serveis de centre de dia, residències i ajuda a domicili; en concret, un 19 % les prestacions d'ajuda a domicili, un 24 % els centres de dia i un 11 % l'atenció residencial. El que resulta preocupant és el descens de persones ateses en relació amb la prevenció i l'autonomia personal (1.298), que retrocedeix en un -33 % respecte a l'any anterior.

La distribució de les persones beneficiàries de prestacions segons el tipus indica que més del 81,7 % de la cartera de serveis l'ocupen prestacions de baix impacte econòmic, com la teleassistència (26,5 %), la promoció (9,8 %) i les PECEF (45,4 %), amb un abonament d'ajuda mitjana mensual a les cuidadores no professionals de 221,4 euros.

Actualment, 2.546 persones estan en llista d'espera per rebre una prestació a les Balears. Si continua el ritme dèbil d'atenció dels darrers 3 anys, l'OED pronostica que encara es tardarien 5,4 anys a atendre les persones que ara mateix estan a l'espera de rebre una prestació.

7.3.

LA XARXA PÚBLICA D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA (XPAD)

En el capítol II de la LAPAD s'estableixen les prestacions i el catàleg de serveis del SAAD, els quals s'han d'adreçar a la promoció de l'autonomia personal i a l'atenció de les situacions de dependència que dificultin a les persones fer les activitats bàsiques de la vida diària.

QUADRE III-7.1. DADES BÀSIQUES DEL SISTEMA D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA (2021)

	EVOLUCIÓ ILLES BALEARES		Variació Espanya
Sol·licituds	Sol·licituds 31/12/2020	32 836	
	Sol·licituds 31/12/2021	35 355	
	Dif. anual (absoluts)	2 519	
	Dif. anual (%)	7,67 %	2,25 %
Persones valorades	Persones valorades a 31/12/2020	31 586	
	Personas valorades a 31/12/2021	33 061	
	Dif. anual (absoluts)	1 475	
	Dif. anual (%)	4,67 %	3,43 %
Persones amb dret	Persones amb dret a prestació a 31/12/2020	25 528	
	Persones amb dret a prestació a 31/12/2021	26 990	
	Dif. anual (absoluts)	1 462	
	Dif. anual (%)	5,73 %	4,36 %
Persones ateses per cuidadors/ores familiars	Persones ateses a 31/12/2020	23 074	
	Persones ateses a 31/12/2021	24 476	
	Dif. anual (absoluts)	1 402	
	Dif. anual (%)	6,08 %	8,71 %
Persones ateses per cuidadors/ores familiars	Persones que ben prestació per cura familiar a 31/12/2020	16 828	
	Persones que reben prestació per cura familiar a 31/12/2021	17 924	
	Dif. anual (absoluts)	1 096	
	Dif. anual (%)	6,51 %	7,11 %

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Observatori Estatal de la Discapacidad (2022). Datos. Disponible a: <https://www.observatorio-deladiscapacidad.info/> (Accedit: 27 juny 2022)

La Llei també preveu els serveis prioritaris, que s'han de prestar mitjançant l'oferta pública de la xarxa de serveis socials de les comunitats autònomes. Aquests serveis, que poden ser públics o privats concertats i que han d'estar degudament acreditats, estan conformats pels serveis de prevenció de situacions de dependència i promoció de l'autonomia personal; el servei de te-leassistència; el servei d'ajuda a domicili,

que comprèn atenció a les necessitats de la llar i cures personals; el servei de centre de dia i de nit, diferenciant entre centre de dia per a majors, per a menors de 65 anys, d'atenció especialitzada i centre de nit, i el servei d'atenció residencial, que engloba les residències per a persones majors en situació de dependència i els centres d'atenció a persones en situació de dependència en funció dels diferents tipus de discapacitat.

S'estableixen, així mateix, les prestacions econòmiques que completen el catàleg del SAAD: la prestació econòmica vinculada al servei, que té caràcter periòdic i que s'atorga quan no és possible accedir a un servei públic o concertat; la prestació econòmica per a cures a l'entorn familiar i suport a persones cuidadores no professionals, i la prestació econòmica d'assistència personal.

En funció d'això, i en aplicació de la LAPAD, el Govern de les Illes Balears, crea la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears (XPAD) mitjançant el Decret 83/2010. La XPAD està integrada pels centres i serveis públics de titularitat del Govern autonòmic, dels consells insulars de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera i de les entitats locals de les Illes Balears, i dels centres privats concertats amb les institucions públiques.

Com a resultat de l'explotació de les dades del mapa de recursos del Portal de la Dependència (GOIB), el mes de maig del 2022 la XPAD està configurada pel conjunt de prestacions tècniques (serveis) a les quals fa referència la LAPAD, tot i que al Portal de Dependència del Govern autonòmic s'hi consideren també els habitatges tutelats i els centres ocupacionals, que no són considerats prestacions de la LAPAD.

Per tal de comprendre millor el complex sistema competencial del SAAD a les Illes Balears, val la pena comentar l'apartat «Punts d'atenció» del Portal de Dependència, en què es visualitza la participació de totes les administracions públiques en el sistema. En primer lloc, hi ha els serveis socials comunitaris municipals, alguns dels

quals, a més de complir les funcions d'informació, orientació i suport, participen en els moments inicials del procés. En segon lloc, hi ha els quatre consells insulars, que ofereixen a la població general un punt d'atenció específic sobre dependència. En tercer lloc, hi ha el Govern de les Illes Balears, que disposa de 5 punts d'atenció: 3 a Mallorca (Palma, Manacor i Inca), 1 a Menorca (Maó) i 1 a Eivissa.

Pel que fa als dispositius específics, hi ha els centres d'estades diürnes per a persones a partir de 65 anys i per a persones menors de 65 anys en què es diferencien els que estan dirigits a persones majors dels que estan dirigits a menors de 65 anys i/o a l'atenció de situacions diverses de discapacitat. Es diferencien, així mateix, els centres públics dels centres concertats, amb indicació del municipi; en el cas dels centres concertats, s'especifica l'entitat gestora (vegeu els quadres [IIIA-7.1](#) i [IIIA-7.2](#)).

A les Balears, hi ha un total de 66 centres d'estades diürnes per a majors de 65 anys: 33 a Mallorca, 9 a Menorca i 4 a Eivissa, a més de 20 centres concertats a Mallorca. D'altra banda, hi ha 27 centres d'estades diürnes per a menors de 65 anys i/o l'atenció a diverses discapacitats: 20 a Mallorca i 7 a Menorca, dels quals 11 són públics i 16 concertats. Aquests darrers estan ubicats a Mallorca.

Hi ha un total de 55 centres residencials per a persones majors entre públics i concertats, 24 i 31 respectivament. Els centres residencials concertats estan a Mallorca (29), llevat de dos que hi ha a Eivissa. Els centres residencials per a menors de 65

anys i/o per a l'atenció de diverses discapacitats dels que consten al mapa de recursos de la CAIB estan ubicats a Mallorca (13), dels quals 4 són públics i 9 concertats (vegeu quadre IIIA-7.3.) .

En conjunt, per illes, Mallorca és beneficiària del 80,12 % dels recursos, Menorca del 14,28 % i Eivissa del 5,59 %.

Cal remarcar el fet que, segons les dades aportades per l'Observatori Estatal de Dependència, més del 81,7 % de la cartera de serveis de dependència de les Illes Balears correspon a prestacions de baix impacte econòmic, com teleassistència (26,5 %), promoció (9,8 %) i prestacions econòmiques a cuidadores no professionals (45,4 %).

El setembre del 2021, el Govern de la CAIB i el Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 han signat un conveni pel qual es destinaran 64,3 milions d'euros dels fons europeus, provinents del Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència, a reactivar l'economia des dels serveis socials. Aquesta inversió total es repartirà en tres anualitats: 17.866.936,51 euros l'any 2021, 22.003.616,39 euros l'any 2022 i 24.448.462,67 euros l'any 2023.

De la inversió total, el Govern preveu que el 23 % d'aquests fons seran gestionats pels consells insulars per mitjà de convenis amb l'Administració autonòmica. La inversió està destinada a millorar la XPAD. Estan previstes les accions següents amb fons del Govern: construir 430 places residencials i de centres de dia per a persones amb necessitat de cures de llarga durada; reformar 264 places de residències públi-

ques de les Illes Balears per adaptar-les al model d'atenció centrada en la persona i incorporar-les a la XPAD, i reforçar el servei de teleassistència domiciliària i de noves tecnologies per afavorir la permanència de les persones dependents al seu domicili habitual. Segons informa la Conselleria d'Afers Socials i Esports del GOIB, de les prestacions econòmiques per al 2021 destaca la prestació per a cures en l'entorn familiar, amb 18.444 persones beneficiàries, davant les 17.057 del 2020.

Fins al moment de redactar aquest capítol, no s'han pogut obtenir dades més actualitzades, ni les que es refereixen al nombre de places de cada tipus de dispositiu.

7.4.

IMPACTE DEL PLA DE XOC EN DEPENDÈNCIA A LES ILLES BALEARS

A l'Estat espanyol, el desplegament del SAAD ha hagut d'afrontar obstacles relacionats amb les deficiències pròpies de l'organització institucional i amb les conjuntures provocades per les diferents crisis: la crisi econòmica del 2008 i la crisi provocada per la pandèmia sanitària el 2019.

Arran d'aquesta darrera crisi, el Govern de l'Estat, el Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030, els interlocutors socials i les comunitats autònomes aproven, el 18 de gener de 2021, el Pla de Xoc en Dependència 2021-2023, amb l'objectiu de contribuir a millorar el SAAD i desplegar un calendari per a la incorporació pro-

gressiva de mesures al llarg dels tres anys. L'acord inclou un increment del finançament del sistema de la dependència per part de l'Administració general de l'Estat de 600 milions d'euros per a l'any 2021, que representa una pujada de les quantitats del nivell mínim del 17,4 % i la recuperació del nivell acordat.

El març del 2021, la Delegació del Govern a les Illes Balears publica a la seva pàgina web els primers resultats del Pla de Xoc en Dependència.

Així, el 2021 l'arxipèlag rep 6.985.188 euros d'aquest fons per reduir les llistes d'espera; millorar les condicions i la qualitat dels serveis professionals per a les persones dependents, i incrementar les prestacions del SAAD. Aquesta quantitat, a més de fer recuperar el nivell acordat de protecció, inclou un increment del 17 % de la partida del nivell mínim —les transferències de l'Estat a les comunitats per cada persona dependent atesa. En conjunt, el 2021 l'aportació del Ministeri augmentarà un 43 %.

Segons les dades aportades per l'OED (2022), en compliment del Pla de Xoc en Dependència, l'any 2021 l'Estat ha aportat de manera extraordinària un total de 623 milions, considerant la pujada del nivell mínim i la recuperació del nivell acordat amb les comunitats autònomes. Aquest Pla de Xoc ha suposat un increment de 12,7 milions d'euros per a les Illes Balears.

Això ha permès que el SAAD balear evolucionàs respecte a l'any 2020: increment del nombre de sol·licituds (7,8 % sobre

un 2,3 % d'increment mitjà a l'Estat), del nombre de persones valorades (4,7 % sobre una mitjana estatal de 3,4 %) i del nombre de persones amb drets (5,73 % sobre un 4,36 estatal). Destaca l'augment de serveis, que puja fins a un 18,5 % (6,6 % punts per sobre de la mitjana estatal).

El dictamen emès per l'OED l'abril del 2022 sobre l'impacte del Pla de Xoc en Dependència a les comunitats autònomes destaca com a elements negatius per a les Illes Balears l'augment durant l'any 2021 de persones desatases, situades en el que s'anomena *llimbs*: un total de 60 persones. Tot i això, i a pesar que es valora un ritme d'atenció dèbil a les Illes Balears, la taxa dels llimbs de dependència se situa en un 9,31 %, encara inferior a la mitjana nacional, que és del 13,7 %. Quant a l'impacte del Pla de Xoc en les prestacions, l'OED assenyalava l'increment en pràcticament totes, llevat de les que es refereixen a prevenció i autonomia.

Una altra dada aportada per l'OED és que, com a conseqüència de la inversió extraordinària rebuda amb el Pla de Xoc, el 2021 les Illes Balears han creat 378 nous llocs de feina en el SAAD. Si es valora el retorn del sistema a la hisenda pública, es calcula (ODS, 2022) que el SAAD genera a les Balears un total de 38,9 milions d'euros provinents de les cotitzacions a la Seguretat Social, l'IRPF dels treballadors i treballadores i l'IVA pels serveis prestats, la qual cosa representa una taxa de recuperació de la despesa pública del 31,06 % d'allò invertit, una dada que, tot i que és positiva, està per sota de la mitjana estatal (41,68 %).

7.5.

EL REpte DE LA PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA PERSONAL

La promoció de l'autonomia personal és una part indissociable del compliment de la LAPAD. Malgrat tot, el desplegament d'iniciatives i de prestacions que incideixin de manera directa en la promoció de l'autonomia personal, que se sumen a les que atenen situacions diverses de dependència, continua sent un repte ja enunciat en la Llei. Atendre les necessitats de les persones que estan en situació de vulnerabilitat pel fet de necessitar suport per desenvolupar activitats essencials de la vida diària i assolir un major grau d'autonomia personal que els permeti exercir plenament els seus drets de ciutadania, és part del repte que, a l'exposició de motius, es planteja el SAAD.

En l'article 1, la LAPAD identifica com a objecte de la Llei regular les condicions bàsiques que garanteixin tant l'atenció de les situacions de dependència com la promoció de l'autonomia personal. La LAPAD defineix l'autonomia com la capacitat de controlar, afrontar i prendre, per iniciativa pròpia, decisions personals sobre com viure d'acord amb les normes i les preferències pròpies i per desenvolupar les anomenades activitats bàsiques de la vida diària. A partir d'aquesta definició, es constitueix com un dels principis que guia la Llei, i per tant el SAAD mateix, la permanència de les persones, sempre que sigui possible, a l'entorn en què desenvolupen la seva vida; la facilitació d'una existència autònoma en el medi habitual de la persona, tot el temps que aquesta desitgi i sigui possible.

L'oferta de prestacions i serveis de proximitat és un dels compromisos del sistema, i així es proposa en la configuració de la xarxa i en l'oferta de prestacions que es proposen en els PIA. Però no podem deixar de banda les iniciatives que proposen reforçar l'autonomia de les persones a través de diferents tipus de suport que garanteixin la permanència d'aquestes al seu entorn habitual, amb la perspectiva de garantir-ne la qualitat de vida i l'exercici dels drets de ciutadania.

En aquest sentit, farem una breu referència a dues iniciatives desplegades al territori balear: per una banda, el Servei d'Atenció Integral a Domicili (SAID) de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS) del Consell Insular de Mallorca, i, per altra banda, el programa Sempre Acompanyats, finançat i impulsat per l'Obra Social La Caixa, gestionat pel Grup d'Educadors de Carrer i Treball amb Menors (GREC) i amb un conveni de col·laboració amb l'Ajuntament de Palma i l'IMAS.

El Servei d'Atenció Integral a Domicili (SAID) desenvolupat per l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS), amb el suport de la Direcció General d'Atenció a la Dependència del GOIB, representa una alternativa a la xarxa assistencial residencial destinada a persones en situació de dependència i que volen envellir al seu entorn comunitari. El SAID inicia una fase pilot a principi de l'any 2017, i es consolida com una alternativa assistencial amb la implantació en 16 municipis de Mallorca el 2019 i en 35 municipis el 2020. Tot i que el 2020 i el 2021 han estat anys difícils, aquest servei es proposa l'objectiu d'arribar a una presencialitat a tots els municipis de l'illa el 2023.

El SAID és desenvolupat per l'Àrea d'Atenció Comunitària i Projectes Estratègics de l'IMAS, tal com es detalla en la memòria de l'IMAS del 2021 (encara no feta pública). El SAID és una prestació bàsica reconeguda en el Catàleg de serveis del sistema per a la promoció de l'autonomia i l'atenció a la dependència. La finalitat principal del SAID és promoure la permanència en el seu entorn de les persones majors amb necessitat d'atenció i suport, garantir-ne una atenció integral individual, afavorir-ne la participació a la comunitat i procurar-ne el major grau possible d'independència i d'autonomia personal.

El concepte d'atenció integral està relacionat amb les funcions del SAID, dirigides, complementàriament, a les persones que necessiten suport, a les seves famílies i als diferents nivells i sistemes de protecció social de la xarxa assistencial. Així, a les funcions dirigides a promoure la permanència de les persones al seu entorn amb la cobertura de les seves necessitats de suport i d'atenció, s'hi sumen les funcions adreçades a millorar el benestar de les famílies i cuidadores informals mitjançant la informació, la formació, l'assessorament i el respir, així com a fomentar la coordinació dels diferents nivells d'atenció (comunitària, especialitzada i sanitària) potenciant les intervencions preventives i de promoció de la salut.

El SAID està dirigit a persones amb un reconeixement de grau de dependència i que tenen assignat com a recurs idoni l'atenció domiciliària. L'any 2021, el servei ha atès 264 persones, de les quals 166 han estat dones i 98 homes (IMAS, 2021). Per tal d'assolir aquest objectiu, amb una valoració tècnica prèvia, l'IMAS reforça l'aten-

ció domiciliària amb hores addicionals d'atenció. Segons les dades aportades per l'IMAS el 2021, les hores complementàries assignades pel SAID han estat 1.539, que se sumen a les 5.945 que ofereix el SAAD.

El Grup d'Educadors de Carrer i Treball amb Menors (GREC) desenvolupa des de l'any 2017 el programa Sempre Acompanyats per tal d'atendre les situacions de solitud no desitjada i/o aïllament social de persones majors, considerat un fenomen en augment.

Com es fa constar a la pàgina web de l'entitat gestora, el programa Sempre Acompanyats es va posar en marxa el desembre de 2017 per pal·liar les causes i les conseqüències negatives que té la solitud no desitjada en les persones majors. Tot i que es tracta d'una atenció especialitzada, l'abast del programa és de caràcter comunitari, atès que informa i sensibilitza la població general sobre els riscos de la solitud no desitjada; crea i consolida estructures comunitàries que generen processos de participació social, i cerca respostes en el si del territori.

El programa Sempre Acompanyats es crea per la detecció de necessitats a partir d'un projecte comunitari més ampli en un territori concret de la ciutat de Palma (Santa Catalina - es Jonquet), però s'ha anat ampliant a altres barris com el Terreno, Cala Major i Sant Agustí arran de la demanda feta pels Serveis Socials Comunitaris (SSC) d'aquests sectors.

La participació del col·lectiu en la recerca de solucions i en la dinàmica i el funcionament del programa mateix, juntament

amb el treball amb diferents agents socials i institucionals presents al territori, volen esdevenir una alternativa al model de resposta assistencial i formar part, així, d'iniciatives innovadores de caràcter transformador.⁶

Aquesta intervenció de caràcter comunitari, centrada en el territori, incorpora el treball en xarxa com a recurs que facilita la creació de vincles entre la ciutadania i els diferents agents socials i institucionals: entitats del tercer sector social, Administració pública (serveis socials, salut, educació), associacions ciutadanes i comerços locals. A més del GREC, que lidera i gestiona el programa, es compta amb la col·laboració d'altres entitats socials, com ara Atenzia, AMADIP-ESMENT, ASPAYM, Creu Roja i associacions de veïns i veïnes.⁷

La intervenció pretén detectar situacions de solitud i aïllament, prevenir-les i sensibilitzar-ne la població amb activitats de caràcter intergeneracional amb les escoles, tallers grupals amb entitats del barri i treball individual, amb la creació d'un vincle amb la persona i l'elaboració d'un pla conjunt d'intervenció que inclou la participació comunitària, l'activació de recursos i prestacions institucionals i la incorporació de voluntariat.

En conclusió, el que ens mostren aquestes dues experiències és que l'assumpció dels reptes associats a l'assoliment de la pro-

moció de l'autonomia de les persones susceptibles de patir un determinat grau de dependència per força ha de plantejar-se des d'una perspectiva que impliqui oferir recursos i prestacions de proximitat, amb un enfocament integral de les necessitats de les persones i les seves famílies, que consideri la intervenció comunitària com un eix indissociable de la intervenció individual-familiar, des d'un model centrat en la persona i en la seva capacitat de prendre decisions sobre la seva vida, i que incorpori el treball en xarxa com a garantia d'articulació institucional i comunitària vers un objectiu compartit.

6. ABRIL, D.; CARBONERO, M.A.; NADAL, I.; CARO, F.; FERRAGUT, C.; LÓPEZ, A.; OLIVER, M.À.; SANTÀNGELO, A.; THOMAS, C. (2021). *Pràctiques d'innovació social transformadora per a la inclusió a les Illes Balears*. Palma: Observatori Social de les Illes Balears, Edicions Talaiot.

7. *Ibidem*.